

ΟΜΙΛΙΑ
ΤΟΥ
ΠΡΟΕΔΡΟΥ ΤΟΥ ΠΑ.ΣΟ.Κ.
ΚΑΙ
ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

ΚΩΣΤΑ ΣΗΜΙΤΗ

ΣΤΗΝ ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΙΜΗΣ ΚΑΙ ΜΝΗΜΗΣ
ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΕΑ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Αθήνα, 22 Ιουνίου 1997

Κυρίες και Κύριοι,
Συντρόφισσες και σύντροφοι, φίλες και φίλοι,

Εδώ και ένα χρόνο έφυγε από κοντά μας ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο πρόεδρος του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ο Ανδρέας. Εδώ και ένα χρόνο όλα μοιάζουν να έχουν και έχουν αλλάξει. Έχουν αλλάξει όχι μόνο γιατί για όλους εμάς που συνδεθήκαμε μαζί του, για τα μέλη και τους φίλους του ΠΑ.ΣΟ.Κ. έφυγε ένας άνθρωπος που όλοι θαυμάσαμε, αλλά και γιατί για όλους τους Έλληνες έφυγε ο πολιτικός που σφράγισε με την παρουσία του μια κρίσιμη περίοδο της ιστορίας της χώρας, που καθόριζε την πολιτική ζωή του τόπου, το βηματισμό της, τις κατευθύνσεις, το πλαίσιο της. Το σήμερα είναι διαφορετικό από το χτες όχι μόνο γιατί στη ζωή όλα αλλάζουν αλλά και γιατί δεν υπάρχει πια η φυσιογνωμία εκείνη που χαρακτήριζε τη μεταδικτατορική Ελλάδα, έδωσε το στίγμα σε όλες τις πολιτικές εξελίξεις, εξέφρασε τους πόθους, τις αγωνίες και τις επιδιώξεις της εποχής.

Έχουμε συγκεντρωθεί εδώ για να τιμήσουμε τη μνήμη ενός μεγάλου πολιτικού άνδρα. Σκοπός μας δεν είναι η ιστορική αποτίμηση, ούτε η αποστασιοποιημένη και αντικειμενική θεώρηση. Εμείς, που μοιραστήκαμε μαζί του τόσους αγώνες, τόσες μάχες, τόσες αγωνίες για την πορεία αυτού του τόπου, είμαστε ακόμα τόσο δεμένοι μ' αυτό που δημιούργησε και μας καθόρισε ώστε δεν ξέρουμε και δεν έχουμε άλλο τρόπο να τον τιμήσουμε από το να εκφράσουμε το τι αισθανθήκαμε και αισθανόμαστε για τη δικιά του πορεία, που ήταν και δικιά μας πορεία, για τη δικιά του παρουσία, που σχεδόν ολόκληρη τη ζωή μας μας συνόδεψε και μας καθόρισε.

Σύντροφοι, Συντρόφισσες, φίλες και φίλοι,

Ο δημιουργός του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν χαρισματικός ηγέτης, διανοητής των μεγάλων οριζόντων, άνθρωπος που έδωσε μορφή σε οράματα του λαού, που μετέπλασε σε λόγο και πολιτική προοπτική τις ανησυχίες, τις ευαισθησίες και τα αιτήματα της προοδευτικής παράταξης. Αυτή η διαπίστωση όμως δεν αρκεί. Το κρίσιμο ερώτημα σε κάθε αναδρομή στο παρελθόν είναι αν και σε ποιο μέτρο ο πολιτικός με τη παρουσία, με τη δράση του συνέβαλε τα όσα συνέβησαν να μην είναι μόνο αποτέλεσμα των απρόσωπων δυνάμεων της ιστορίας, των νομοτελειών του συστήματος. Αν συνέβαλε, αυτό που απλά λέμε μοίρα του τόπου, να μην ήταν μοίρα του τόπου αλλά έργο του, δημιούργημά του. Αν συγκαθόρισε με τις ενέργειες του το κοινωνικό γίνεσθαι. Η απάντηση, πιστεύω, για τον Ανδρέα Παπανδρέου μπορεί να είναι πολύ σύντομη. Ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν δημιουργός και πρωταγωνιστής ιστορίας. Ο Ανδρέας Παπανδρέου έδειξε ότι η ιστορία δεν είναι υποτελής σε απρόσωπες και ανεπηρέαστες από τον άνθρωπο δυνάμεις αλλά είναι και δημιουργία του ατόμου. Έδειξε ότι η μοιρολατρία, η αποδοχή, η συμμόρφωση δεν χρειάζεται ούτε πρέπει να είναι ο κανόνας της ζωής μας. Αυτό είναι και το μεγάλο δίδαγμά του σε όλους εμάς. Αυτό είναι το μήνυμά του που θέλω να αναδείξω.

Είναι κοινή διαπίστωση ότι η φάση της μεταπολίτευσης έκλεισε. Μία ολόκληρη περίοδος αγώνων για την πολιτική και κοινωνική δημοκρατία, αγώνων που ξεκινούν από την μετεμφυλιακή δεκαετία έχουν τώρα πλέον ολοκληρωθεί. Η χώρα μας ζει και αναπτύσσεται σε πρωτόγνωρες γι' αυτή συνθήκες δημοκρατίας, ευνομίας και οικονομικής ευημερίας. Η σημερινή πολιτική κουλτούρα απέχει πάρα πολύ από το κλίμα των μετεμφυλιακών ψυχώσεων.

Στην εξέλιξη αυτή η συμβολή του Ανδρέα Παπανδρέου υπήρξε καίρια. Και η συμβολή αυτή μπορεί να εκτιμηθεί στις ακριβείς της διαστάσεις μόνο αν αναλογιστούμε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι δημοκρατικές και σοσιαλιστικές δυνάμεις να αρθρώσουν πειστικό εναλλακτικό λόγο την εποχή του ψυχρού πολέμου - και μάλιστα σε μία χώρα που ακόμη έφερε ανοικτές τις πληγές του εμφυλίου σπαραγμού. Ήταν διασπασμένες χωρίς πυξίδα. Κυριαρχούσε η αίσθηση μιας πολύ μεγάλης πολιτικής αδυναμίας, η βεβαιότητα ότι οι ελπίδες για κάτι καλύτερο είναι απόλυτα δικαιολογημένες αλλά και η αβεβαιότητα και η αναζήτηση για το ποιός και πως να τις εκφράσει.

Σ' αυτήν την προσπάθεια ήμασταν πολλοί όσοι συναντηθήκαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου. Μας ένωσαν η αγωνία και η προσπάθεια να διατυπώσουμε ένα σύγχρονο ριζοσπαστικό όραμα, να αποφύγουμε τα σφάλματα και τα στερεότυπα που καθόρισαν την εμφύλια σύρραξη, να διδαχθούμε από τη φαλκίδευση των ιδεωδών της Αριστεράς στα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού. Να είμαστε η Αριστερά της δημοκρατίας και της Κοινωνικής Δικαιοσύνης, η νέα αριστερά.

Συναντηθήκαμε στα ίδια χαρακώματα με τον Ανδρέα Παπανδρέου την εποχή του Ανένδοτου και του 114, στο μεγάλο λαϊκό κίνημα και στις κινήσεις πολιτών - από τον Όμιλο Παπαναστασίου μέχρι τους Δημοκρατικούς Συνδέσμους και τους Λαμπράκηδες. Συγκρουστήκαμε με τον αυταρχισμό και τη μονοκρατορία της Δεξιάς, τον σκοταδισμό της εθνικοφροσύνης και των παρακρατικών οργανώσεων, τον πρωτόγονο αντικομουνισμό, τις παρασυνταγματικές δυνάμεις γύρω από τα Ανάκτορα, το αστυνομικό κράτος, τον διαχωρισμό των Ελλήνων σε δύο κατηγορίες πολιτών, την αμερικανοδουλία, τον παλαιοκομματισμό και τη φαυλότητα, τη φοβερή καθυστέρηση της υπαίθρου.

Συστρατεύηκαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου αργότερα στην πάλη εναντίον της λαομίσητης δικτατορίας μέσα από τις γραμμές των αντιστασιακών οργανώσεων, του ΠΑΚ, της Δημοκρατικής Άμυνας, του ΠΑΜ. Συσπειρωθήκαμε για να απαλλαγεί η χώρα μας από τους συνταγματάρχες όλοι όσοι νιώθαμε ότι η καταπάτηση των δημοκρατικών ελευθεριών αποτελούσε προσβολή της ίδιας της υπόστασής μας. Και κυρίως όσοι πιστεύαμε ότι η εγκαθίδρυση και η προάσπιση της δημοκρατίας απαιτούσε την οριστική εξουδετέρωση των δυνάμεων του κατεστημένου που μπορούσαν να θρέψουν νέες εκτροπές και διατηρούσαν τη χώρα δεμένη στο άρμα της υποτέλειας και της εξάρτησης. Ότι η πτώση της χούντας έπρεπε να συνδυασθεί με τον ριζικό μετασχηματισμό των τρόπων λειτουργίας της

ελληνικής κοινωνίας με την αναδιατύπωση του αιτήματος της λαϊκής κυριαρχίας και την χάραξη μιας εθνικής εξωτερικής πολιτικής.

Αγωνιστήκαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου στους πρώτους αγώνες της μεταπολίτευσης, όταν η εύθραυστη δημοκρατία μας προσπαθούσε να στερεωθεί. Μέσα από τις γραμμές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και με αρχηγό τον Ανδρέα παλέψαμε για την κάθαρση, την απαλλαγή από το κράτος του χωροφύλακα, ένα συνδικαλισμό ελεύθερο, τον τερματισμό της εξάρτησης από ξένα κέντρα αποφάσεων. Αναδείξαμε τη σχέση της λαϊκής κυριαρχίας και της δημοκρατίας με την εθνική ανεξαρτησία και την κοινωνική απελευθέρωση. Παλέψαμε για να μορφοποιηθεί η δυσaréσκεια ευρύτατων λαϊκών στρωμάτων σε κίνημα αλλαγής και να συναρθρωθούν τα συμφέροντα των ειδικότερων κοινωνικών ομάδων σε ενιαίο πρόγραμμα δράσης. Αναζητήσαμε έναν δρόμο προς τον σοσιαλισμό μακριά από τα κατεστημένα κρατικιστικά πρότυπα, στραφήκαμε σε νέες μορφές της λαϊκής κυριαρχίας, όπως η αυτοδιαχείριση και η αποκέντρωση, σκύψαμε με προσοχή πάνω από τα νέα κοινωνικά υποκείμενα (τις γυναίκες ή τους νέους), τα νέα κοινωνικά κινήματα, τους καταναλωτές, τους οικολόγους, το πολιτιστικό κίνημα.

Είμαστε μαζί ξανά στις ίδιες γραμμές, όταν το 1981 το ΠΑ.ΣΟ.Κ. με Πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου αποδέχθηκε την πρόκληση της εξουσίας. Με ρεαλισμό, ηρεμία και αίσθηση ευθύνης το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ανέλαβε την εξουσία, αντιμετώπισε τους καταναγκασμούς και τα ερεθίσματα της καθημερινής άσκησής της. Γνώρισε τις δυσχέρειες του κυβερνητικού έργου, τις δυσκολίες της μετάβασης από τις διακηρύξεις στην πράξη. Μας παρακολούθησαν όσοι διαφέντευαν τότε τον τόπο στην αρχή με συγκατάβαση. Νόμιζαν ότι ως μαθητευόμενοι μάγοι θα αδυνατούσαμε να καθοδηγήσουμε εξελίξεις και σύντομα η κυβέρνηση θα ήταν πάλι δικιά τους. Οι ελπίδες τους διαψεύστηκαν. Και αν ως κυβερνητικό κόμμα το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αναγκάστηκε συχνά να αναπροσαρμόσει την τακτική και τις μεθόδους του, να αναδιατυπώσει τους άμεσους στόχους του, έμεινε όμως σταθερό στους διακηρυγμένους του στρατηγικούς στόχους. Έμεινε σταθερό στην επιδίωξή του για λαϊκή κυριαρχία, σεβασμό των θεμελιωδών αρχών του πολιτεύματος, την κοινωνική δικαιοσύνη και την εθνική ανεξαρτησία. Και είμαστε όλοι περήφανοι, όπως ήταν περήφανος και ο Ανδρέας Παπανδρέου, που τα ιδανικά και οι στόχοι μας εμπλουτίστηκαν και εξειδικεύτηκαν στην εφαρμογή τους στην πραγματικότητα. Γιατί ξέρουμε ότι έτσι δοκιμάζεται η αξία και η πειστικότητά τους.

Και εκεί στην πράξη είναι που οι αγώνες μας έχουν αποφέρει καρπούς. Έχουν περάσει πάνω από δεκαπέντε χρόνια από τότε που ο Ανδρέας Παπανδρέου ανέλαβε για πρώτη φορά τη διακυβέρνηση της χώρας. Από αυτά επί δώδεκα χρόνια ήταν ο ίδιος Πρωθυπουργός. Τίποτα στην πολιτική και την κοινωνική ζωή δεν είναι όπως πριν! Η χώρα έχει πια οριστικά μπει στη χορεία των σύγχρονων δημοκρατιών. Με λαϊκή εντολή και χωρίς θεσμικούς κλυδωνισμούς η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ανταποκρίθηκε στην προσμονή των πολιτών να ευημερήσουν, να δημιουργήσουν, να ζήσουν με αξιοπρέπεια, χωρίς χωροφύλακες, χωρίς φόβο, χωρίς αδικίες, ελεύθερα.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι εκείνη που εξασφάλισε την ομαλή λειτουργία της δικαιοκρατούμενης δημοκρατικής πολιτείας.

Που για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας εξουδετέρωσε οριστικά τους θύλακες αυταρχισμού και στρατοκρατίας. Που επέβαλε την ισονομία και ήρε τους αποκλεισμούς και τις διακρίσεις. Που ιδίως με την επιστροφή των πολιτικών προσφύγων και την αναγνώριση της εθνικής αντίστασης προώθησε την εθνική συμφιλίωση σε όλη τη χώρα και ιδιαίτερα στην επαρχία. Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν εκείνη που ενταφίασε οριστικά όλες εκείνες τις πρακτικές που καθιστούσαν τη δημοκρατία μας ανάπηρη.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι αυτή που συγκρούσθηκε με την ισχυρή παράδοση κρατισμού και συγκεντρωτισμού ενισχύοντας θεσμικά και οικονομικά τις τοπικές κοινωνίες και την αποκέντρωση. Που συνέβαλε στον εκδημοκρατισμό και την εξυγίανση του συνδικαλιστικού κινήματος που κατάργησε την αντεργατική και αντισυνδικαλιστική νομοθεσία, δημιουργώντας νέους θεσμούς στο χώρο της εργασίας.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι εκείνη που έδωσε λόγο σε πλατιά λαϊκά στρώματα, που ως τότε έμεναν στο περιθώριο της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Που εξασφάλισε τους υλικούς όρους για την άσκηση των ελευθεριών τους. Που διασφάλισε το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία και την κοινωνική ασφάλιση. Που ίδρυσε το ΕΣΥ. Που άλλαξε την όψη της επαρχίας. Που ανάδειξε τον αγρότη και τον συνεταιρισμό.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι αυτή που εισήγαγε μεγάλες αλλαγές στην κοινωνική ζωή, όπως τον πολιτικό γάμο, σε αντιστοιχία με την εξέλιξη των ηθών και τη φιλελευθεροποίηση των νοοτροπιών, που προώθησε την ισότητα των φύλων.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι εκείνη που προώθησε μια πιο πολυκεντρική και ισόρροπη εξωτερική πολιτική για να ανήκει η Ελλάδα στους Έλληνες. Που συνέχισε με πολύ πιο τολμηρά βήματα από ότι οι συντηρητικές κυβερνήσεις την αποδέσμευση από τις ΗΠΑ μέσω της ισότιμης συμμετοχής της χώρας στην ΕΟΚ. Που βελτίωσε σημαντικά της θέση της Ελλάδας στο εσωτερικό της ΕΟΚ. Που καλλιέργησε τη συνεργασία με τους λαούς του Τρίτου Κόσμου και τα εθνικά απελευθερωτικά κινήματα.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. άλλαξε το πρόσωπο της ελληνικής πολιτείας και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για να αλλάξει και η φυσιογνωμία της ελληνικής κοινωνίας. Και η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είχε επικεφαλής της τα δώδεκα αυτά χρόνια τον Ανδρέα Παπανδρέου. Ήταν εμπνευστής και καθοδηγητής της.

Σύντροφοι και συντρόφισσες, φίλες και φίλοι,

Με τον Ανδρέα Παπανδρέου μας συνδέουν οι αγώνες για την προάσπιση της δημοκρατίας, για τη στερέωση της πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας. Με τον Ανδρέα Παπανδρέου μας συνδέουν όμως και οι αγώνες για την

αναδιατύπωση των οραμάτων της Δημοκρατικής Αριστεράς στις σύγχρονες συνθήκες της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και των τεχνολογικών επαναστάσεων. Γιατί ήταν ο ιδεολόγος που αναζήτησε νέους δρόμους για το σοσιαλισμό, δρόμους που ξέφευγαν από τα κυρίαρχα πρότυπα. Αυτή τη σημαντική συμβολή του, την αντικομφορμιστική, της αμφισβήτησης πρέπει να έχουμε πυξίδα για το μέλλον.

Η χώρα μας έχει εισέλθει σε μία πολύ κρίσιμη φάση τα τελευταία χρόνια. Της δίνεται μια ιστορική ευκαιρία να συμμετάσχει στην προοπτική που χαράσσουν οι ευρωπαϊκές χώρες. Της δίνεται η ευκαιρία να συμμετάσχει μέσα από ένα υπερεθνικό σύνολο στην πάλη της παγκόσμιας αγοράς. Οι θυσίες που πρέπει όλοι να κάνουμε, η αυτοσυγκράτηση που πρέπει να επιδείξουμε, δεν μας επιβάλλονται από κανέναν, είναι αναγκαίοι όροι για την επιβίωσή μας ως χώρας, συνδέονται με το όραμά μας για μια δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία. Και οι θυσίες αυτές άρχισαν να αποδίδουν καρπούς εδώ και μερικά χρόνια, με Πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου που ο ίδιος έδειξε το δρόμο της ισότιμης συμμετοχής της χώρας στις διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Συντρόφισσες και σύντροφοι, φίλες και φίλοι,

Μετά τη φάση της στερέωσης της δημοκρατίας, μετά την πολιτική και κοινωνική αποκατάσταση της δημοκρατίας, έχουμε ανοίξει μια νέα σελίδα. Η δημοκρατία μας μπαίνει σε νέα φάση, έρχεται αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις, άλλες ανάγκες, διαφορετικά προβλήματα. Έννοιες και αρχές με τις οποίες είχαμε συνηθίσει να εργαζόμαστε αποδεικνύονται αναποτελεσματικές. Τρόποι δράσης και παρέμβασης έχουν ξεπεραστεί από τη φορά των πραγμάτων. Για πολλούς ο κόσμος μας κλονίζεται και βρίσκεται σε κρίση.

Κρίση υπάρχει γι' αυτούς που δεν θέλουν να συνειδητοποιήσουν ότι στασιμότητα δεν υπάρχει στη ζωή. Γι' αυτούς που δεν θέλουν να καταλάβουν ότι κάθε επίτευγμα χρειάζεται προσαρμογή, αναδιαμόρφωση, στις νέες συνθήκες για να επιζήσει. Η κοινωνία μας έχει ζωντανές δυνάμεις, έχει φαντασία, έχει αμέτρητες εστίες δημιουργικότητας και αλληλεγγύης. Η κοινωνία μας κινείται, πάλλεται από ζωή. Είναι σε θέση να υπερβεί αγκυλώσεις, θύλακες ανισότητας και καθυστέρησης. Είναι σε θέση να διατυπώσει ένα σύγχρονο όραμα που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και επιδιώξεις του λαού μας σε μια νέα εποχή.

Θα διαστρέψαμε και θα ακυρώναμε το δίδαγμα του Ανδρέα Παπανδρέου αν μετά από τριάντα χρόνια αγώνες, αγώνες ενάντια στο δογματισμό και σε κάθε λογής ορθοδοξίες, σε αντιπαράθεση με κατεστημένα συμφέροντα και παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις σε διαμάχη με τη μετριότητα και τον εφησυχασμό συνθηκολογούσαμε σήμερα. Συνθηκολογούσαμε περνώντας από την εποχή της δημιουργίας στην εποχή της ιστοριογραφίας, από την εποχή της κοινωνικής αλλαγής στην εποχή της κοινωνικής συμμόρφωσης. Είναι παρά πολλά τα όσα πετύχαμε για να σταματήσουμε και να επαναπαυθούμε. Το έργο που άρχισε ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν

αποδέχεται εφησυχασμούς. Απαιτεί να είμαστε πρωταγωνιστές ανανέωσης και εκσυγχρονισμού.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια παλέψαμε και δημιουργήσαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου ανάμεσά μας. Τα ιδανικά που αυτός υπηρέτησε, τα ιδανικά της μεγάλης δημοκρατικής και σοσιαλιστικής παράταξης, η ελευθερία, η κοινωνική αλληλεγγύη, η ισότητα, είναι επίκαιρα όσο ποτέ. Και τα επόμενα χρόνια θα αγωνιστούμε στην ίδια κατεύθυνση. Θα συνεχίζουμε να τα υλοποιούμε στις νέες συνθήκες. Ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο πρόεδρος του ΠΑ.ΣΟ.Κ., δεν είναι πια ανάμεσά μας. Όλοι όμως ξέρουμε και νοιώθουμε ότι είναι μαζί μας, ότι είναι στο πλευρό μας! Στο πλευρό μας για μια ισχυρή Ελλάδα, για μια κοινωνικά δίκαιη Ελλάδα, για μια ευημερούσα Ελλάδα. Ο Ανδρέας ζει μέσα μας.

Κυρίες και Κύριοι,

Συντρόφισσες και σύντροφοι, φίλες και φίλοι,

Εδώ και ένα χρόνο έφυγε από κοντά μας ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο πρόεδρος του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ο Ανδρέας. Εδώ και ένα χρόνο όλα μοιάζουν να έχουν και έχουν αλλάξει. Έχουν αλλάξει όχι μόνο γιατί για όλους εμάς που συνδεθήκαμε μαζί του, για τα μέλη και τους φίλους του ΠΑ.ΣΟ.Κ. έφυγε ένας άνθρωπος που όλοι θαυμάσαμε, αλλά και γιατί για όλους τους Έλληνες έφυγε ο πολιτικός που σφράγισε με την παρουσία του μια κρίσιμη περίοδο της ιστορίας της χώρας, που καθόριζε την πολιτική ζωή του τόπου, το βηματισμό της, τις κατευθύνσεις, το πλαίσιο της. Το σήμερα είναι διαφορετικό από το χτες όχι μόνο γιατί στη ζωή όλα αλλάζουν, αλλά και γιατί δεν υπάρχει πια η φυσιογνωμία εκείνη που χαρακτήριζε τη μεταδικτατορική Ελλάδα, έδωσε το στίγμα σε όλες τις πολιτικές εξελίξεις, εξέφρασε τους πόθους, τις αγωνίες και τις επιδιώξεις της εποχής.

Έχουμε συγκεντρωθεί εδώ για να τιμήσουμε τη μνήμη ενός μεγάλου πολιτικού άνδρα. Σκοπός μας δεν είναι η ιστορική αποτίμηση, ούτε η αποστασιοποιημένη και αντικειμενική θεώρηση. Εμείς, που μοιραστήκαμε μαζί του τόσους αγώνες, τόσες μάχες, τόσες αγωνίες για την πορεία αυτού του τόπου, είμαστε ακόμα τόσο δεμένοι μ' αυτό που δημιούργησε και μας καθόρισε ώστε δεν ξέρουμε και δεν έχουμε άλλο τρόπο να τον τιμήσουμε από το να εκφράσουμε το τι αισθανθήκαμε και αισθανόμαστε για τη δικιά του πορεία, που ήταν και δικιά μας πορεία, για τη δικιά του παρουσία,

που σχεδόν ολόκληρη τη ζωή μας μας συνόδεψε και μας καθόρισε.

Σύντροφοι, Συντρόφισσες, φίλες και φίλοι,

Ο δημιουργός του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν χαρισματικός ηγέτης, διανοητής των μεγάλων οριζόντων, άνθρωπος που έδωσε μορφή σε οράματα του λαού, που μετέπλασε σε λόγο και πολιτική προοπτική τις ανησυχίες, τις ευαισθησίες και τα αιτήματα της προοδευτικής παράταξης. Αυτή η διαπίστωση όμως δεν αρκεί. Το κρίσιμο ερώτημα σε κάθε αναδρομή στο παρελθόν είναι αν και σε ποιο μέτρο ο πολιτικός με τη παρουσία, με τη δράση του συνέβαλε τα όσα συνέβησαν να μην είναι μόνο αποτέλεσμα των απρόσωπων δυνάμεων της ιστορίας, των νομοτελειών του συστήματος. Αν συνέβαλε, αυτό που απλά λέμε μοίρα του τόπου, να μην ήταν μοίρα του τόπου αλλά έργο του, δημιούργημά του. Αν συγκαθόρισε με τις ενέργειες του το κοινωνικό γίνεσθαι. Η απάντηση, πιστεύω, για τον Ανδρέα Παπανδρέου μπορεί να είναι πολύ σύντομη. Ο Ανδρέας Παπανδρέου ήταν δημιουργός και πρωταγωνιστής ιστορίας. Ο Ανδρέας Παπανδρέου έδειξε ότι η ιστορία δεν είναι υποτελής σε απρόσωπες και ανεπηρεάστες από τον άνθρωπο δυνάμεις αλλά είναι και δημιουργία του ατόμου. Έδειξε ότι η μοιρολατρία, η αποδοχή, η συμμόρφωση δεν χρειάζεται ούτε πρέπει να είναι ο κανόνας της ζωής μας. Αυτό είναι και το μεγάλο δίδαγμά του σε όλους εμάς. Αυτό είναι το μήνυμά του που θέλω να αναδείξω.

Είναι κοινή διαπίστωση ότι η φάση της μεταπολίτευσης έκλεισε. Μία ολόκληρη περίοδος αγώνων για την πολιτική και κοινωνική

δημοκρατία, αγώνων που ξεκινούν από την μετεμφυλιακή δεκαετία έχουν τώρα πλέον ολοκληρωθεί. / Η χώρα μας ζει και αναπτύσσεται σε πρωτόγνωρες γι' αυτή συνθήκες δημοκρατίας, ευνομίας και οικονομικής ευημερίας. / Η σημερινή πολιτική κουλτούρα απέχει πάρα πολύ από το κλίμα των μετεμφυλιακών ψυχώσεων.

Στην εξέλιξη αυτή η συμβολή του Ανδρέα Παπανδρέου υπήρξε καίρια. / Και η συμβολή αυτή μπορεί να εκτιμηθεί στις ακριβείς της διαστάσεις μόνο αν αναλογιστούμε τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι δημοκρατικές και σοσιαλιστικές δυνάμεις να αρθρώσουν πειστικό εναλλακτικό λόγο την εποχή του ψυχρού πολέμου - και μάλιστα σε μία χώρα που ακόμη έφερε ανοικτές τις πληγές του εμφυλίου σπαραγμού. / Ήταν διασπασμένες χωρίς πυξίδα. / Κυριαρχούσε η αίσθηση μιας πολύ μεγάλης πολιτικής αδυναμίας, η βεβαιότητα ότι οι ελπίδες για κάτι καλύτερο είναι απόλυτα δικαιολογημένες, αλλά και η αβεβαιότητα και η αναζήτηση για το ποιός και πως να τις εκφράσει. /

Σ' αυτήν την προσπάθεια ήμασταν πολλοί όσοι συναντηθήκαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου. / Μας ένωσαν η αγωνία και η προσπάθεια να διατυπώσουμε ένα σύγχρονο ριζοσπαστικό όραμα, να αποφύγουμε τα σφάλματα και τα στερεότυπα που καθόρισαν την εμφύλια σύρραξη, να διδαχθούμε από τη φαλκίδευση των ιδεωδών της Αριστεράς στα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού. / Να είμαστε η Αριστερά της δημοκρατίας και της Κοινωνικής Δικαιοσύνης, η νέα αριστερά. /

Συναντηθήκαμε στα ίδια χαρακώματα με τον Ανδρέα Παπανδρέου την εποχή του Ανένδοτου και του 114, στο μεγάλο λαϊκό κίνημα και στις κινήσεις πολιτών - από τον Όμιλο Παπαναστασίου μέχρι τους Δημοκρατικούς Συνδέσμους και τους Λαμπράκηδες. Συγκρουστήκαμε με τον αυταρχισμό και τη μονοκρατορία της Δεξιάς, τον σκοταδισμό της εθνοφροσύνης και των παρακρατικών οργανώσεων, τον πρωτόγονο αντικομμουνισμό, τις παρασυνταγματικές δυνάμεις γύρω από τα Ανάκτορα, το αστυνομικό κράτος, τον διαχωρισμό των Ελλήνων σε δύο κατηγορίες πολιτών, την αμερικανοδουλία, τον παλαιοκομματισμό και τη φαυλότητα, τη φοβερή καθυστέρηση της υπαίθρου.

Συστρατευτήκαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου αργότερα στην πάλη εναντίον της λαομίσητης δικτατορίας μέσα από τις γραμμές των αντιστασιακών οργανώσεων, του ΠΑΚ, της Δημοκρατικής Άμυνας, του ΠΑΜ. Συσπειρωθήκαμε για να απαλλαγεί η χώρα μας από τους συνταγματάρχες, όλοι όσοι νιώθαμε ότι η καταπάτηση των δημοκρατικών ελευθεριών αποτελούσε προσβολή της ίδιας της υπόστασής μας. Και κυρίως όσοι πιστεύαμε ότι η εγκαθίδρυση και η προάσπιση της δημοκρατίας απαιτούσε την οριστική εξουδετέρωση των δυνάμεων του κατεστημένου που μπορούσαν να θρέψουν νέες εκτροπές και διατηρούσαν τη χώρα δεμένη στο άρμα της υποτέλειας και της εξάρτησης. ^{Προσπειρωθήκαμε} Ότι η πτώση της χούντας έπρεπε να συνδυασθεί με τον ριζικό μετασχηματισμό των τρόπων λειτουργίας της ελληνικής

κοινωνίας / με την αναδιατύπωση του αιτήματος της λαϊκής κυριαρχίας και την χάραξη μιας εθνικής εξωτερικής πολιτικής. Αγωνιστήκαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου στους πρώτους αγώνες της μεταπολίτευσης, όταν η εύθραυστη δημοκρατία μας προσπαθούσε να στερεωθεί. / Μέσα από τις γραμμές του ΠΑ.ΣΟ.Κ. και με αρχηγό τον Ανδρέα παλέψαμε για την κάθαρση, την απαλλαγή από το κράτος του χωροφύλακα, ένα συνδικαλισμό ελεύθερο, τον τερματισμό της εξάρτησης από ξένα κέντρα αποφάσεων. / Αναδείξαμε τη σχέση της λαϊκής κυριαρχίας και της δημοκρατίας με την εθνική ανεξαρτησία και την κοινωνική απελευθέρωση. / Παλέψαμε για να μορφοποιηθεί η δυσaréσκεια ευρύτατων λαϊκών στρωμάτων σε κίνημα αλλαγής και να συναρθρωθούν τα συμφέροντα των ειδικότερων κοινωνικών ομάδων σε ενιαίο πρόγραμμα δράσης. / Αναζητήσαμε έναν δρόμο προς τον σοσιαλισμό μακριά από τα κατεστημένα κρατικιστικά πρότυπα. / στραφήκαμε σε νέες μορφές της λαϊκής κυριαρχίας, όπως η αυτοδιαχείριση και η αποκέντρωση, σκύψαμε με προσοχή πάνω από τα νέα κοινωνικά υποκείμενα (τις γυναίκες ή τους νέους), τα νέα κοινωνικά κινήματα, τους καταναλωτές, τους οικολόγους, το πολιτιστικό κίνημα.

Είμαστε μαζί ξανά στις ίδιες γραμμές, όταν το 1981 το ΠΑ.ΣΟ.Κ. / με Πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου / αποδέχθηκε την πρόκληση της εξουσίας. Με ρεαλισμό, ηρεμία και αίσθηση ευθύνης το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ανέλαβε την εξουσία, αντιμετώπισε τους καταναγκασμούς και τα ερεθίσματα της καθημερινής άσκησής της. / Γνώρισε τις δυσχέρειες του κυβερνητικού έργου, τις δυσκολίες της μετάβασης από τις διακηρύξεις στην πράξη. / Μας

παρακολούθησαν όσοι διαφέντευαν τότε τον τόπο στην αρχή με συγκατάβαση. / Νόμιζαν ότι ως μαθητευόμενοι μάγοι θα αδυνατούσαμε να καθοδηγήσουμε εξελίξεις και σύντομα η κυβέρνηση θα ήταν πάλι δικιά τους. / Οι ελπίδες τους διαψεύστηκαν. / Και αν ως κυβερνητικό κόμμα το ΠΑ.ΣΟ.Κ. αναγκάστηκε συχνά να αναπροσαρμόσει την τακτική και τις μεθόδους του, να αναδιατυπώσει τους άμεσους στόχους του, έμεινε όμως σταθερό στους διακηρυγμένους του στρατηγικούς στόχους. / Έμεινε σταθερό στην επιδίωξή του για λαϊκή κυριαρχία, σεβασμό των θεμελιωδών αρχών του πολιτεύματος, την κοινωνική δικαιοσύνη και την εθνική ανεξαρτησία. / Και είμαστε όλοι περήφανοι, όπως ήταν περήφανος και ο Ανδρέας Παπανδρέου, που τα ιδανικά και οι στόχοι μας εμπλουτίστηκαν / και εξειδικεύτηκαν στην εφαρμογή τους στην πραγματικότητα. / Γιατί ξέρουμε ότι έτσι δοκιμάζεται η αξία και η πειστικότητά τους. /

Και εκεί στην πράξη είναι που οι αγώνες μας έχουν αποφέρει καρπούς. / Έχουν περάσει πάνω από δεκαπέντε χρόνια από τότε που ο Ανδρέας Παπανδρέου ανέλαβε για πρώτη φορά τη διακυβέρνηση της χώρας. / Από αυτά επί δώδεκα χρόνια ήταν ο ίδιος Πρωθυπουργός. / Τίποτα στην πολιτική και την κοινωνική ζωή δεν είναι όπως πριν! / Η χώρα έχει πια οριστικά μπει στη χορεία των σύγχρονων δημοκρατιών. / Με λαϊκή εντολή και χωρίς θεσμικούς κλυδωνισμούς η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ανταποκρίθηκε στην προσμονή των πολιτών να ευημερήσουν, να δημιουργήσουν, να ζήσουν με αξιοπρέπεια, χωρίς χωροφύλακες, χωρίς φόβο, χωρίς αδικίες, ελεύθερα. /

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι εκείνη που εξασφάλισε την ομαλή λειτουργία της δικαιοκρατούμενης δημοκρατικής πολιτείας. / Που για πρώτη φορά στην ιστορία της χώρας εξουδετέρωσε οριστικά τους θύλακες αυταρχισμού και στρατοκρατίας. / Που επέβαλε την ισονομία και ήρε τους αποκλεισμούς και τις διακρίσεις. / Που ιδίως με την επιστροφή των πολιτικών προσφύγων και την αναγνώριση της εθνικής αντίστασης προώθησε την εθνική συμφιλίωση σε όλη τη χώρα και ιδιαίτερα στην επαρχία. / Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν εκείνη που ενταφίασε οριστικά όλες εκείνες τις πρακτικές που καθιστούσαν τη δημοκρατία μας ανάπηρη. /

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι αυτή που συγκρούσθηκε με την ισχυρή παράδοση κρατισμού και συγκεντρωτισμού ενισχύοντας θεσμικά και οικονομικά τις τοπικές κοινωνίες και την αποκέντρωση. / Που συνέβαλε στον εκδημοκρατισμό και την εξυγίανση του συνδικαλιστικού κινήματος / που κατέργησε την αντεργατική και αντισυνδικαλιστική νομοθεσία, δημιουργώντας νέους θεσμούς στο χώρο της εργασίας. /

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι εκείνη που έδωσε λόγο σε πλατιά λαϊκά στρώματα, που ως τότε έμεναν στο περιθώριο της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. / Που εξασφάλισε τους υλικούς όρους για την άσκηση των ελευθεριών τους. / Που διασφάλισε το κοινωνικό δικαίωμα στην υγεία και την κοινωνική ασφάλιση. / Που ίδρυσε το ΕΣΥ. / Που άλλαξε την όψη της επαρχίας. / Που ανάδειξε τον αγρότη και τον συνεταιρισμό.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι αυτή που εισήγαγε μεγάλες αλλαγές στην κοινωνική ζωή, όπως τον πολιτικό γάμο, σε αντιστοιχία με την εξέλιξη των ηθών και τη φιλελευθεροποίηση των νοοτροπιών, που προώθησε την ισότητα των φύλων.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είναι εκείνη που προώθησε μια πιο πολυκεντρική και ισόρροπη εξωτερική πολιτική για να ανήκει η Ελλάδα στους Έλληνες. Που συνέχισε με πολύ πιο τολμηρά βήματα από ότι οι συντηρητικές κυβερνήσεις την αποδέσμευση από τις ΗΠΑ μέσω της ισότιμης συμμετοχής της χώρας στην ΕΟΚ. Που βελτίωσε σημαντικά της θέση της Ελλάδας στο εσωτερικό της ΕΟΚ. Που καλλιέργησε τη συνεργασία με τους λαούς του Τρίτου Κόσμου και τα εθνικά απελευθερωτικά κινήματα.

Η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. άλλαξε το πρόσωπο της ελληνικής πολιτείας και δημιούργησε τις προϋποθέσεις για να αλλάξει και η φυσιογνωμία της ελληνικής κοινωνίας. Και η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. είχε επικεφαλής της τα δώδεκα αυτά χρόνια τον Ανδρέα Παπανδρέου. Ήταν εμπνευστής και καθοδηγητής της.

Σύντροφοι και συντρόφισσες, φίλες και φίλοι,

Με τον Ανδρέα Παπανδρέου μας συνδέουν οι αγώνες για την προάσπιση της δημοκρατίας, για τη στερέωση της πολιτικής και κοινωνικής δημοκρατίας. Με τον Ανδρέα Παπανδρέου μας συνδέουν όμως και οι αγώνες για την αναδιατύπωση των οραμάτων της Δημοκρατικής Αριστεράς στις σύγχρονες συνθήκες

της παγκοσμιοποίησης της οικονομίας και των τεχνολογικών επαναστάσεων. / Γιατί ήταν ο ιδεολόγος που αναζήτησε νέους δρόμους για το σοσιαλισμό, / δρόμους που ξέφευγαν από τα κυρίαρχα πρότυπα. / Αυτή τη σημαντική συμβολή του, την αντικομφορμιστική, της αμφισβήτησης πρέπει να έχουμε πυξίδα για το μέλλον.

Η χώρα μας έχει εισέλθει σε μία πολύ κρίσιμη φάση τα τελευταία χρόνια. Της δίνεται μια ιστορική ευκαιρία να συμμετάσχει στην προοπτική που χαράσσουν οι ευρωπαϊκές χώρες. / Της δίνεται η ευκαιρία να συμμετάσχει μέσα από ένα υπερεθνικό σύνολο στην πάλη της παγκόσμιας αγοράς. / Οι θυσίες που πρέπει όλοι να κάνουμε, η αυτοσυγκράτηση που πρέπει να επιδείξουμε, δεν μας επιβάλλονται από κανέναν, είναι αναγκαίοι όροι για την επιβίωσή μας ως χώρας, συνδέονται με το όραμά μας για μια δίκαιη και ευημερούσα κοινωνία. / Και οι θυσίες αυτές άρχισαν να αποδίδουν καρπούς εδώ και μερικά χρόνια, με Πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου που ο ίδιος έδειξε το δρόμο της ισότιμης συμμετοχής της χώρας στις διαδικασίες ευρωπαϊκής ενοποίησης.

Συντρόφισσες και σύντροφοι, φίλες και φίλοι,

Μετά τη φάση της στερέωσης της δημοκρατίας, μετά την πολιτική και κοινωνική αποκατάσταση της δημοκρατίας, έχουμε ανοίξει μια νέα σελίδα. Η δημοκρατία μας μπαίνει σε νέα φάση, έρχεται αντιμέτωπη με νέες προκλήσεις, άλλες ανάγκες, διαφορετικά προβλήματα. Έννοιες και αρχές με τις οποίες είχαμε συνηθίσει να

εργαζόμαστε αποδεικνύονται αναποτελεσματικές. Τρόποι δράσης και παρέμβασης έχουν ξεπεραστεί από τη φορά των πραγμάτων. Για πολλούς ο κόσμος μας κλονίζεται και βρίσκεται σε κρίση.

Κρίση υπάρχει γι' αυτούς που δεν θέλουν να συνειδητοποιήσουν ότι στασιμότητα δεν υπάρχει στη ζωή. Γι' αυτούς που δεν θέλουν να καταλάβουν ότι κάθε επίτευγμα χρειάζεται προσαρμογή, αναδιαμόρφωση, στις νέες συνθήκες για να επιζήσει. Η κοινωνία μας έχει ζωντανές δυνάμεις, έχει φαντασία, έχει αμέτρητες εστίες δημιουργικότητας και αλληλεγγύης. Η κοινωνία μας κινείται, πάλλεται από ζωή. Είναι σε θέση να υπερβεί αγκυλώσεις, θύλακες ανισότητας και καθυστέρησης. Είναι σε θέση να διατυπώσει ένα σύγχρονο όραμα που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και επιδιώξεις του λαού μας σε μια νέα εποχή.

Θα διαστρέψαμε και θα ακυρώναμε το δίδαγμα του Ανδρέα Παπανδρέου αν μετά από τριάντα χρόνια αγώνες, αγώνες ενάντια στο δογματισμό και σε κάθε λογής ορθοδοξίες, σε αντιπαράθεση με κατεστημένα συμφέροντα και παραδοσιακές πολιτικές δυνάμεις σε διαμάχη με τη μετριότητα και τον εφησυχασμό συνθηκολογούσαμε σήμερα. Συνθηκολογούσαμε περνώντας από την εποχή της δημιουργίας στην εποχή της ιστοριογραφίας, από την εποχή της κοινωνικής αλλαγής στην εποχή της κοινωνικής συμμόρφωσης. Είναι παρά πολλά τα όσα πετύχαμε για να σταματήσουμε και να επαναπαυθούμε. Το έργο που άρχισε ο Ανδρέας Παπανδρέου δεν αποδέχεται εφησυχασμούς. Απαιτεί να είμαστε πρωτοπόροι, ~~εικονομάχοι και όχι εικονολάτρες~~. Απαιτεί να είμαστε πρωταγωνιστές ανανέωσης και εκσυγχρονισμού. ~~Η τιμή~~

και ο σεβασμός στη μνήμη του κρίνονται από το πώς θα γίνει πράξη το μήνυμά του. Και για να γίνει πράξη το μήνυμά του κρίσιμο είναι πως θα κατοχυρώσουμε την πολιτική ενότητα και την κυβερνητική προοπτική του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Τα τελευταία τριάντα χρόνια παλέψαμε και δημιουργήσαμε με τον Ανδρέα Παπανδρέου ανάμεσά μας. Τα ιδανικά που αυτός υπηρέτησε, τα ιδανικά της μεγάλης δημοκρατικής και σοσιαλιστικής παράταξης, η ελευθερία, η κοινωνική αλληλεγγύη, η ισότητα, είναι επίκαιρα όσο ποτέ. Και τα επόμενα χρόνια θα αγωνιστούμε στην ίδια κατεύθυνση. Θα συνεχίζουμε να τα υλοποιούμε στις νέες συνθήκες. Ο Ανδρέας Παπανδρέου, ο πρόεδρος του ΠΑ.ΣΟ.Κ., δεν είναι πια ανάμεσά μας. Όλοι όμως ξέρουμε και νοιώθουμε ότι είναι μαζί μας, ότι είναι στο πλευρό μας! Στο πλευρό μας για μια ισχυρή Ελλάδα, για μια κοινωνικά δίκαιη Ελλάδα, για μια ευημερούσα Ελλάδα. Ο Ανδρέας ζει μέσα μας.